

ESG tamoyillarining bugungi kundagi istiqbollari ularning global moliyaviy va iqtisodiy tizimning ajralmas qismiga aylanishi bilan tavsiflanadi. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida ESG standartlariga tizimli moslashish nafaqat ekologik va ijtimoiy mas’uliyat masalasi, balki investitsion jozibadorlik va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashning muhim sharti sifatida namoyon bo‘lishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 11.09.2023-yildagi “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida PF-158-sonli farmoni
2. <https://ourworldindata.org/profile/co2/uzbekistan>
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 04.10.2019-yildagi “2019 – 2030-yillar davrida O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” gi PQ-4477-sonli qarori
4. Global Sustainable Investment Alliance (GSIA). (2023). Global Sustainable Investment Review.

ТРАНСПОРТ ИНФРАТУЗИЛМАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА МОЛИЯ БОЗОРИНИНГ РОЛИ ВА СТРАТЕГИК ИСТИҚБОЛЛАРИ

*и.ф.н., профессор, Раҳмонов Расул Неъматович,
Тошкент шаҳридаги Вебстер университети ижрочи директори*

Аннотация. Мазкур мақолада транспорт инфратузилмасини ривожлантиришда молия бозорининг иқтисодий моҳияти, унинг инвестиция жараёнларидаги ўрни ҳамда замонавий молиялаштириш механизмлари илмий жиҳатдан таҳлил қилинган. Шунингдек, транспорт соҳасини молиялаштиришда молия бозорини ривожлантиришнинг устувор йўналишлари ва стратегик истиқболлар ёритилган.

Калит сўзлар: молия бозори, транспорт инфратузилмаси, инвестиция, капитал бозори, давлат-хусусий шериклик, стратегик ривожланиш.

Транспорт инфратузилмаси мамлакат иқтисодиётининг барқарор фаолият юритишини таъминловчи асосий тармоқлардан бири ҳисобланади. Самарали транспорт тизими ҳудудлар ўртасидаги иқтисодий алоқаларни мустаҳкамлайди, ташқи савдо ҳажмларини оширади ва ишлаб чиқариш харажатларини камайтиради. Бироқ, транспорт инфратузилмасини барпо этиш ва модернизация қилиш катта ҳажмдаги молиявий ресурсларни талаб қилади. Шу нуқтаи назардан, транспорт инфратузилмасини ривожлантиришда молия бозорининг роли алоҳида аҳамият касб этади. Молия бозори инвестиция ресурсларини самарали қайта тақсимлаш, узоқ муддатли капитални шакллантириш ва стратегик

инфратузилмавий лойиҳаларни молиялаштириш учун муҳим институционал механизм ҳисобланади⁵⁵.

Транспорт инфратузилмасига йўналтирилган инвестициялар миллий иқтисодиётда мултипликатив самарани таъминлайди. Бир томондан, молия бозори орқали жалб қилинган сармоялар логистика харажатларини оптималлаштиришга хизмат қилади, бу эса товар ва хизматларнинг бозорга етказилишини тезлаштириб, умумий транспорт жараёнларини арзонлаштиради⁵⁶. Иккинчи томондан, транспорт инфратузилмасини такомиллаштириш ҳудудлар ўртасида иқтисодий интеграцияни мустаҳкамлайди, чунки товар ва хизматлар оқими эркинлашади ва ҳудудлар ўртасида савдо алоқалари кенгайиши натижасида иқтисодий ҳамкорлик даражаси ортиб боради⁵⁷. Шунингдек, инвестицияларнинг самарали тақсимланиши саноат ва хизматлар соҳасида ишлаб чиқариш ҳажмининг ўсишига ёрдам беради, чунки транспорт тизими ишлаб чиқариш жараёнларини узлуксиз қўллаб-қувватлайди ва маҳсулотларни бозорга ўз вақтида етказилишини таъминлайди. Умуман, молия бозори орқали транспорт инфратузилмасини молиялаштириш нафақат логистика ва транспорт хизматларини самарали ташкил этиш, балки ҳудудий иқтисодий интеграция ва ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишда ҳам интеграцияланган ва мултипликатив ижобий таъсир кўрсатади.

Молия бозори ривожланмаган шароитда транспорт инфратузилмасини молиялаштириш асосан давлат бюджети ҳисобига амалга оширилади. Бу эса бюджетга ортиқча юк тушиши ва лойиҳаларни амалга ошириш суръатининг секинлашишига олиб келади⁵⁸. Замонавий иқтисодий ва молиявий шароитларда транспорт инфратузилмасини молиялаштириш жараёнида бир қатор устувор йўналишлар алоҳида аҳамият касб этади. Улар иқтисодий самарадорлик, инвестиция хавфини камайтириш ва транспорт тизимининг узлуксиз фаолиятини таъминлашга қаратилган⁵⁹.

Капитал бозори воситалари транспорт инфратузилмасини молиялаштиришда стратегик аҳамиятга эга. Хусусан, корпоратив ва инфратузилмавий облигациялар чиқариш орқали узоқ муддатли сармоя ресурсларини жалб қилиш имконияти яратилади⁶⁰. Бу усул йирик инфратузилмавий лойиҳалар - автомагистраллар, темир йўл тармоқлари, логистика марказлари учун барқарор молиялаштириш манбаларига эришишни таъминлайди. Шунингдек, капитал бозори воситалари инвестицияларнинг узоқ муддатли ва барқарор тақсимланишини

⁵⁵ Samuelson P. A., Nordhaus W. D. *Economics*. - New York: McGraw-Hill, 2020.

⁵⁶ Samuelson P. A., Nordhaus W. D. *Economics*. - New York: McGraw-Hill, 2020. - 1360 p.

⁵⁷ Yescombe E. R. *Public-Private Partnerships: Principles of Policy and Finance*. - Oxford: Butterworth-Heinemann, 2018.

⁵⁸ Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджети тўғрисидаги қонунлар (2020–2024 йй.).

⁵⁹ Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт ва молия вазирлиги. *Инфратузилмавий ривожланиш ва иқтисодий ўсиш*. - Т., 2022.

⁶⁰ Ўзбекистон Республикасининг Капитал бозори тўғрисидаги Қонуни. - Тошкент, 2015 й.

таъминлаб, молиявий бозорнинг институционал ривожланишига ҳам хизмат қилади.

Давлат-хусусий шериклик (Public-Private Partnership, PPP) механизмлари транспорт инфратузилмасини молиялаштиришда самарали усул сифатида аҳамият касб этади. Бу механизм давлат бюджетига юкни камайтириш орқали хусусий сектор сармояларини жалб қилиш имкониятини яратади⁶¹. Шу билан бирга, хусусий секторнинг фаолияти ва инновацион ёндашувлари лойиҳалар самарадорлигини оширади. PPP моделлари халқаро тажрибада ҳам самарали эканлиги исботланган бўлиб, улар давлат ва хусусий секторнинг биргаликдаги инвестиция масъулиятини тақсимлаш орқали транспорт инфратузилмасини ривожлантиришда кенг қўлланилмоқда.

Лойиҳани молиялаштириш (project finance) усули транспорт лойиҳалари учун аҳамиятли инвестиция механизмларидан бири ҳисобланади. Бу усулда молиялаштириш манбалари лойиҳанинг келгусидаги пул оқимлари ва даромадлари асосида қайтарилади, яъни лойиҳа ўзини молиялаштирувчи механизмга айланади. Бу усул йирик инфратузилмавий лойиҳаларни амалга оширишда иқтисодий хавфни камайтириш ва молиявий барқарорликни таъминлашда муҳим роль ўйнайди. Шу тарзда, капитал бозори воситалари, давлат-хусусий шериклик механизмлари ва лойиҳа молиялаштириш бир-бири билан интеграцияланган ёндашув орқали транспорт инфратузилмасини молиялаштиришда стратегик воситалар сифатида хизмат қилади. Бу усуллар орқали транспорт инфратузилмасига сармояларни жалб қилиш самарадорлиги ошади, бюджет юки камайди ва транспорт тизимининг узлуксиз фаолияти таъминланади.

Ушбу механизмларнинг биргаликда қўлланилиши миллий молия бозори институтларининг ривожланиши ва иқтисодий барқарорликка эришишда муҳим аҳамият касб этади. Шу билан бирга, замонавий тенденциялар - ESG стандартлари ва рақамли молия технологиялари - транспорт инфратузилмасини экологик барқарор ва самарали молиялаштириш имкониятини кенгайтиради.

Ҳозирги глобал иқтисодий шароитда транспорт инфратузилмасини молиялаштиришда қуйидаги замонавий тенденциялар кузатилмоқда:

- “яшил” транспорт инфратузилмасини ривожлантириш учун green bonds (яшил облигациялар) чиқарилиши;
- ESG (Environmental (Атроф-муҳит), Social (Ижтимоий), Governance (Корпоратив бошқарув)) мезонлари асосида инвестиция қарорларини қабул қилиш;
- рақамли молия технологиялари ва финтех платформалар орқали инвестиция жараёнларини автоматлаштириш.

---

⁶¹ Ўзбекистон Республикасининг “Давлат-хусусий шериклик тўғрисида”ги Қонуни. – Тошкент, 2019 й.

Бу тенденциялар транспорт инфратузилмасининг экологик барқарорлиги ва молиявий шаффофлигини таъминлашга хизмат қилади.

Келгусида транспорт инфратузилмасини ривожлантиришда молия бозори стратегик аҳамиятининг ортиши кутилади. Бу тенденциянинг асосий сабаби - транспорт инфратузилмаси ривожланиши иқтисодиётнинг барқарорлигини таъминлашдаги марказий роли ва юқори капитал сифимли лойиҳаларни молиялаштиришда молия бозори институтларига боғлиқлигида намоён бўлади. Инфратузилмавий лойиҳаларда хусусий инвестициялар улушини ошириш устувор йўналиш сифатида ажралиб туради. Хусусий секторнинг маблағлари ва инновацион технологиялари жалб қилиниши давлат бюджетига юкни камайтириб, лойиҳалар самарадорлигини ошириш имконини беради.

Халқаро молия институтлари билан ҳамкорликни кенгайтириш орқали транспорт инфратузилмасини молиялаштириш учун қўшимча ресурслар ва технологиялар жалб қилиниши мумкин. Халқаро қарз ва грантлар, шунингдек, ESG стандартлари асосидаги “яшил” молия инструментлари мамлакат инфратузилмасига сармояларни узоқ муддатли ва барқарор йўналтириш имконини беради⁶².

Минтақавий ва халқаро транспорт йўлакларини молиялаштириш орқали иқтисодий интеграцияни чуқурлаштириш мумкин. Бу усул транспорт инфратузилмасига сармоялар жалб қилиш билан бирга ҳудудлар ўртасида товар ва хизматлар оқимини таъминлаб, минтақавий савдо ва ҳамкорликни фаоллаштиради. Шу тарзда, келгусида молия бозори орқали транспорт инфратузилмасини молиялаштиришнинг устувор стратегияси хусусий инвестицияларни кенг жалб қилиш, халқаро ҳамкорликни ривожлантириш ва минтақавий интеграцияни чуқурлаштириш орқали мамлакатнинг иқтисодий барқарорлигини таъминлайди ва транспорт тизимини рақобатбардош ҳолатга келтиради.

Хулоса қилиб айтганда, транспорт инфратузилмасини ривожлантиришда молия бозори стратегик аҳамиятга эга бўлиб, у инвестиция ресурсларини самарали жалб этиш, давлат бюджети юкни камайтириш ва иқтисодий ўсишни таъминлашда муҳим рол ўйнайди. Молия бозорини комплекс ривожлантириш орқали транспорт инфратузилмасини барқарор, инновацион ва рақобатбардош тарзда шакллантириш мумкин

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- 1. Samuelson P. A., Nordhaus W. D. Economics. - New York: McGraw-Hill, 2020. - 1360 p.*
- 2. Yescombe E. R. Public-Private Partnerships: Principles of Policy and Finance. - Oxford: Butterworth-Heinemann, 2018.*

---

⁶² World Bank. *Infrastructure Finance and Sustainable Transport*. - Washington, DC, 2021.

3. *Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджети тўғрисидаги қонунлар (2020–2024 йй.).*

4. *Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт ва молия вазирлиги. Инфратузилмавий ривожланиш ва иқтисодий ўсиш. – Т., 2022.*

5. *Ўзбекистон Республикасининг Капитал бозори тўғрисидаги Қонуни. – Тошкент, 2015 й.*

6. *World Bank. Infrastructure Finance and Sustainable Transport. - Washington, DC, 2021.*

7. *OECD. Financing Transport Infrastructure for Regional Integration. - Paris: OECD Publishing, 2020.*